

Владислав Івченко

ДВА ПАСИНКИ
МИТРОПОЛИТА

DISCURSUS

Івченко В.

Два пасинки митрополита [роман] / Івченко В. — Брустури : Дискурсус, 2024. — 624 с.

ISBN 978-617-7411-07-8

Вихованці митрополита Шептицького — Теофіл Володимирський та Іван Великодній — щойно закінчили духовну семінарію. Іван розпочинає служіння в далекому гірському селі, а закоханий Теофіл зволікає з висвяченням й залишається у Львові поруч із митрополитом.

Страждання й смерть, що прийшли з Другою світовою, кардинально змінюють цінності й переконання героїв, а врешті — і їхні долі. Обоє чоловіків окупанти намагаються використати, щоб схилити митрополита на свій бік. Жорстокі вбивства, несподівані зради, ігри з совістю, погрози й шантажі штовхають Івана й Теофіла на важкий шлях. Чи вдасться побороти зло силою віри чи доведеться взяти до рук інакшу зброю — питання, до якого пасинки митрополита зовсім не готові.

Усі права застережено. Жодну частину цього видання не слід відтворювати будь-яким способом без письмового дозволу видавництва.

© Владислав Івченко, текст, 2017

© Дискурсус, видання, 2024

Розділ 1

— Ваша Превелебносте, до вас відвідувач із Варшави. Просить про термінову зустріч, — тихо сказав ієромонах Атанасій і вклонився перед Митрополитом Галицьким Кир Андреем Шептицьким, що стояв у дворі Львівської семінарії Святого Духа, де якраз відбувався випуск чергового курсу.

— Що за гість? — спитав кир Андрей, котрий сидів у кріслі. Атанасій нахилився до нього і щось прошепотів на вухо. Поруч із митрополитом стояло двоє випускників семінарії, з якими Їх Превелебність виявив бажання побалакати. Один із випускників був рослий, широкоплечий, з пишним кучерявим чубом і гарним обличчям. Його звали Теофіл Володимирський. Другий з випускників був середнього зросту й анекдотичної тілобудови: великий, довгий, схожий на діжку тулуб, стояв на коротеньких і трохи кривеньких ногах, а вінчала це диво лобаста голова з високим чолом, грубими рисами обличчя, довгим носом і щоками, на яких повсякчас палав рум'янець. Цього звали Іван Великодній. — Добре, зараз іду, — кивнув митрополит, Атанасій, котрий був келійником Їх Превелебності, відійшов. — Хлопці, я радий, що ви успішно закінчили семінарію. Я піклувався про вас із дитинства і наче справжній батько, задоволений, що «діти» мої не загубилися на шляху життя. Вас чекають дуже непрості випробування. Настільки непрості, що, мабуть, нічого подібного не бачив ані я, ані старші покоління, хіба що наші предки кілька століть тому. Попереду важкі часи, то будьте сильними у вірі своїй, бо інакше не встояти. В кожному з вас є іскра Христова. Бережіть її і служіть Господу нашому.

— Так, Ваша Екселенціє, — тихо сказали хлопці, похиливши голови.

— Ваша Превелебносте, дозвольте вас сфотографувати, — до них підійшов запрошений фотограф, встановив камеру. Кир Андрей важко підвівся, хлопці підхопили його під руки: праворуч Теофіл, а ліворуч Іван. Митрополит був серйозний й урочистий, хлопці — схвильовані. Дивилися у фотоапарат. — Дякую, Ваша Превелебносте.

Фотограф відійшов.

— Мені треба йти, — Кир Андрей подав свою руку і хлопці поцілували її. Першим Теофіл, другим Іван. Митрополит перехрестив їх, ось підїхало авто. Хлопці допомогли сісти у нього. Андрей Шептицький кивнув і машина рушила. Хлопці дивилися їй услід. Аж поки вона не зникла за рогом.

— Про які випробування говорили кир Андрей? — спитав Іван, який був стривожений від почутого.

— Думаю, що Їх Емініенція мав на увазі нову війну.

— Нову війну? — аж злякався Іван.

— Так, Івасю, нову війну, — кивнув Теофіл.

— З ким?

— Не знаю, думаю, що цього ніхто не знає. Німці хочуть відігратися за поразку у Великій війні, більшовики хочуть рознести свою революцію по всьому світу, англійці чи французи хочуть залишити все, як є, а Польща не проти б устрянуги у протиборство європейських титанів і отримати з цього якісь території хоч на заході, хоч на сході.

— Я молитимуся, щоб війни не було, — промовив Іван серйозно. Теофіл подивився на товариша з посмішкою, як дивляться дорослі на дітей.

— Так, ми всі молитимемося. І сподіватимемося на краще. Ти вже знаєш, куди тебе відправлять служити?

— Кудись у гори, до гуцулів, Станіславська єпархія.

— Дикі краї, тобі доведеться непросто, Івасю.

— Світлі люди. Їх Емініенція багато розповідали про них.

Подарували мені словник їх говірки, бо балакають там інакше, аніж тут, у Львові. Та ти і сам чув, коли ми бували у горах.

— Так, чув. Коли-небудь, я не думаю, що пройде занадто вже багато років, я стану єпископом і приїду до твоєї парафії, Івасю.

— Я б дуже цього хотів, Теофіле. Ти будеш добрим єпископом, окрасою церкви, то допомагай тобі Бог.

— Як засумуєш у горах, приїзди. Буду радий тебе бачити.

— Так, я приїду. Буду дуже сумувати за тобою.

Вони стояли у дворі і балакали, не помічали, що з вікна кабінету настоятеля семінарії за ними спостерігали. Сам ректор і прибулий до Львова декан із Станіславської єпархії.

— А чому цих хлопців називають «вихованцями» Їх Екселенції?

— Вони обидва сироти, про яких піклувався кир Андрей.

— Сироти?

— Так. Теофіла було знайдено в полі під Львовом 1920 року. Тоді більшовики майже взяли місто, здавалося, що їх ніхто не зупинить і невдовзі вони підкорять усю Польщу. Кир Андрею пропонували залишити Львів, бо більшовики могли вбити його, вони завжди вороже ставилися до духовенства. Але Їх Превелебність залишився у місті сам і закликав все священство залишатися разом зі своєю паствою. Більшовики могли узяти Львів, але головний удар вони спрямували на Варшаву. В один із днів до міста прибіг селянин, який розповів, що знайшов у гайку серед полів важкопоранену жінку і малу дитину. Віз і коня селянина конфіскували більшовики, то змушений був бігти пішки. Селянин просив когось із лікарів поїхати з ним і допомогти жінці. Лікарі боялися, бо дорогами нишпорили загони більшовиків, які розстрілювали без суду та слідства. За місто поїхав лікар Адольф Крохмаль, він зараз працює у єврейському шпиталі. Тоді він був молодий, тільки-но повернувся з Відня після навчання. Сподівався, що більшовики не розстріляють жида, то і поїхав за місто. Повернувся вже увечері, не сам, а з дитиною. Розповів, що жінка померла від втрати крові. А дитина, якій було лише кілька

місяців, залишилася жива. Крохмаль тоді не мав родини, то не знав, куди подіти малюка, хлопчика. На дитині був хрестик, то лікар вирішив, що буде краще, аби християнська дитина росла серед християн. Він попросив авдієнцію у Їх Превелебності, розповів про дитину. Кир Андрей наказав узяти дитину до сиротинця при монастирі. Так Теофіл став його вихованцем.

— А ім'я Теофіл вигадали вже в сиротинці чи хлопця дійсно так звали?

— Вигадане. Коли його принесли до монастиря, ченці помітили, що дитина стискає в кулачку хрестик. Саме він врятував малого, якого захистила любов Божа. То і вирішили його назвати Теофілом, тобто улюбленцем Божим. Їх Превелебність були не проти. Прізвище ж Володимирський дано Теофілу було тому, що знайшли його в день рівноапостольного Володимира Великого, князя Київського. Хлопчик зростав у монастирі, вже з раннього дитинства демонстрував великі здібності і в результаті став найкращим учнем курсу, яким пишається вся семінарія.

— Настоятелю, а дізналися, що тоді сталося на дорозі за містом і хто були батьки Теофіла?

— Ні, не дізналися. Хтось казав, що матір Теофіла розстріляли більшовики, хтось, що прості грабіжники, бо при жінці не було знайдено ані грошей, ані дорогоцінностей, ані документів, а з вух були вирвані серги. Звідки вони тікали і від кого, теж не було відомо. Їх Превелебність наказав розшукувати пропалих безвісти по всьому Львівському воєводству. Пропалих було багато, але жодна родина не підійшла. Мабуть, та жінка тікала далеко. Можливо, з самої Росії. Або ще звідкілясь. Часи тоді були неспокійні, імперії руйнувалися, країни зникали і виникали, лилося багато крові. Документів при жінці не було, так само листів чи інших паперів. На жінку напали, поранили, забрали усе цінне і залишили вмирати разом з дитиною. То так досі і невідомо, ким були батьки Теофіла. Він же вважає своїм батьком Їх Превелебність. І, треба сказати, він радує кир Андрея.

— Він нагадує мені Їх Превелебність у молодості. Такий же

стрункий, сильний, гарний. Пам'ятаю, коли його тільки призначили до нас у Станіслав, то я дуже здивувався, бо кир Андрей був більше схожий на офіцера, аніж на єпископа. І Теофіл точно такий.

— Так, він сильний та гарний. І його чекає велика кар'єра, завдяки блискучому розуму. Вже зараз він перевершує знанням деяких наших викладачів. А які проповіді він читає! Вміє запалювати серця і витискати сльозу! Він такий один, і не тільки на своєму курсі.

Теофіл у дворі щось розповідав, а Іван уважно слухав. Ось підійшли ще кілька випускників і теж стали уважно слухати.

— Бачите, як Теофіл вміє захоплювати увагу!

— Так, бачу. А звідки узявся другий?

— Івана привезли з підрадянської України.

— Як це могло статися?

— Як і у випадку Теофіла, дивом. Обидва хлопці вижили справжнім дивом. Івана врятував один німецький інженер, що працював десь далеко в Росії. Тоді ще Гітлер був не при владі, то між німцями і більшовиками були добрі відносини. Взимку 1933 року інженер повертався додому. І на одній зі станцій в Україні побачив людей, померлих від голоду.

— Це коли був *той* голод?

— Так, тоді. Інженер про голод зовсім нічого не чув, тому був дуже пригнічений побаченим. Особливо коли помітив неприємного підлітка, через довге голодування перетвореного майже на скелет. Хлопець ще дихав, але його залишили на вулиці помирати, ніхто і не думав надавати допомогу, бо вмираючих було багато, їх вантажили на сани і вивозили кудись. Інженер був вражений, він якось зміг забрати підлітка і сховати у власній валізі. У ній перевіз хлопця через кордон і вже у Львові віддав, ледь живого, знайомому лікарю, тому самому Адольфу Крохмалю. Той зміг врятувати хлопця, хоч це було дуже важко. Кілька місяців лікар бився за бідолаху. Їх Превелебність, коли дізнався про цього хлопця, оплачував його лікування з власних

коштів. І хлопець одужав. День, коли лікар сказав, що смерть відступила був якраз Великоднем, то Івану і дали прізвище Великоднього.

— А саме ім'я?

— Ім'я дали медсестри в лікарні. Коли Іван одужав, то його перевезли до монастирського сиротинця, де поселили в кімнаті з Теофілом. Там вони і потоваришували.

— Скільки Івану було тоді років?

— Невідомо. Лікар казав, що можливо, років дванадцять, але важив він при цьому трохи більше двадцяти кілограмів, удвічі менше за норму. Голод спричинив велику кількість розладів і захворювань, то перші кілька років у монастирі Іван частенько хворів. Мало хто вірив, що він взагалі виживе. Та Господь дав йому сил, Іван вижив, одужав і зараз може похвалитися досить міцним здоров'ям. Єдине, що він досить довго боявся голоду. У його кімнаті завжди стояв мішок із сухарями, і в одязі завжди є шматок хліба. Іван казав, що це його заспокоювало. Лише останнім часом він позбавився цієї звички.

— Він розповідав про дитинство, про свою родину?

— Він нічого не пам'ятає.

— Як так? Йому ж було дванадцять років!

— Лікарі кажуть, що це наслідки довгого перебування у шоківому стані. Голова не витримала і зробила все, щоб забути страшне минуле. Так буває.

— Бідолаха.

— Так, у них обох були трагедії в дитинстві.

Чоловіки знову дивилися на хлопців. Навколо Теофіла вже зібрався невеличкий натовп слухачів.

— Які ж вони різні! — закрутив головою декан.

— Так, дуже різні, але Їх Превелебність любить обох. І каже, що в кожному бачить іскру Божу. Іван — негарний, майже потворний, колись давно його, певно, узяли б у блазні. Він вчився гірше за Теофіла, але ненабагато, бо завжди компенсував брак розумового блиску наполегливістю. Він не такий красномовний,

як Теофіл, але він говорить проповіді просто і від душі. Наші семінаристи кривляться, бо в тих проповідях немає витончених метафор, складних фігур і ритму, але на простих людей ті проповіді сильно діють. Так само, як і простота Івана, а також його доброта. Він дуже добрий. Здається, він зовсім не здатний завдати комусь болю. А ще він дуже працьовитий. Коли він жив у сиротинці при монастирі, то сам брався допомагати братам. Колов дрова, носив воду, мив посуд, підмітав у дворі. Так само, як почав учитися в семінарії, готовий був працювати і тут. Він любить важку працю, дуже придатний до неї, то стане хорошим сільським священником. Їх Превелебність кажуть, що Іван простий духом, так само, як і гуцули, то буде для них справжнім духовним батьком.

— Він вміє їздити верхи? Бо до тієї парафії, яку ми йому запропонуємо, дістатися можна тільки кіньми або багато верст іти пішки.

— Теофіл чудово їздить верхи, то він навчив Івана. І ходити Іван горами вміє, бо щоліта вирушав з пластунами в похід. Теофіл з Іваном завжди йшли першими.

— Дивно, що вони, такі різні, товаришують.

— Вони ж бо обидва сироти. Весь час з того моменту, коли Іван з'явився тут, вони були удвох. Але тепер це їхні останні дні разом. Невдовзі Іван відправиться на парафію, а Теофіл продовжить навчання в академії, потім, можливо, поїде до Риму, — сказав ректор.

— Він гарний, мабуть, подобається жінкам. Йому важко буде втриматися від спокус великого міста. Ходять чутки про одну полковницьку доньку...

— Я говорив про це з Теофілом. Він сказав, що то сестра його знайомих з футбольної команди. Теофіл — розумний хлопець, він знає, що шлюб зруйнує його кар'єру в церкві. Він цінує celibat і буде його дотримуватися. Серце його віддано служінню Богові.

— Це добре. Сей вихованець Їх Превелебності може стати справжньою окрасою нашої церкви. А куди так спішно поїхав кир Андрей?

— Якась термінова зустріч. Кажуть, посланець з самої Варшави.

— Якісь неприємності?

— Не думаю. Часи, коли Їх Превелебність арештовували, минули і, сподіваюся, ніколи не повернуться, — сказав ректор.

Чоловік років п'ятдесяти, високий, плечистий, з великою головою неквапливо піднімався широкими сходами будинку по вулиці Міцкевича. Хо́да його була важка, а обличчя наче скам'яніло. Він зупинився на третьому поверсі, біля дверей з табличкою польською мовою «Адольф Крохмаль, лікар». Чоловік підняв руку, підніс до дзвінка, але чомусь не наважився натиснути. Стояв з піднятою рукою, наче про щось замислився, і забув, куди він і для чого сюди прийшов. Несподівано двері відчинилися, з них визирнула дівчина років сімнадцяти. Побачила незнайомця з піднятою рукою, перелякалася і скрикнула, відсахнулася всередину квартири. Гість теж злякався, зробив крок назад і завмер, геть заскочений. На крик дівчини прибіг чоловік років п'ятдесяти, худий, з маленькими вусиками, в чорних штанях і жилетці у клітину. Він здивовано подивився на гостя.

— Ви хто? Що вам по... — чоловік, це був господар квартири, лікар Адольф Крохмаль, здивовано придивився до гостя. — Леонарде? Це ти? Леонарде!

Він кинувся і почав обнімати гостя.

— Леонарде! Ти зміг вирватися!

Леонард стояв, наче скам'янілий, притискав до себе маленьку фанерну валіску.

— Заходь до квартири, ми дуже раді тебе бачити! Бетті, це мій добрий знайомий — пан Леонард Ньоттер, про якого я тобі розповідав! Заходь, чого ти став? Заходь!

Адольф завів гостя, допоміг йому роздягнутися, наказав служниці, щоб приготувала чай. Провів до свого кабінету, зачинив двері.

— Вип'єш? — спитав у гостя. Пан Леонард непевно кивнув. Адольф налив у келихи шнапсу. — Радий тебе бачити! За зустріч! — лікар почаркувався і випив. Леонард — ні, він застиг, наче забув, що тримає келих у руці. — Леонарде, і ти випий. — нагадав Крохмаль.

Він випив.

— Тепер сідай і розповідай, — Адольф підсунув гостю фотель, сам сів навпроти. Леонард розгублено подивився у підлогу, а потім несподівано заплакав. Він був міцним чоловіком років п'ятдесяти з великим, гарним обличчям, яке прикрашало кілька шрамів, як давніх, так і свіжих. Судячи зі зморшок на його обличчі, Леонард часто посміхався, але тепер він скривився і тихенько плакав, тремтів всім своїм атлетичним, не дивлячись на вік, тілом. — О, Господи, — тихо сказав Адольф. І підвівся, щоб знову налити. Цього разу Леонард випив одразу. Витер сльози, припинив тремтіти, подивився на господаря.

— Це, наче страшний сон. Я втратив все, — сказав тихо, в його великих, розумних очах були розгубленість та відчай. — Розумієш, все! Родину, країну, роботу, друзів, все! Налий ще, будь ласка.

Адольф налив, гість випив. Замислився.

— Не мовчи, говори, тобі треба виговоритися, — попросив Адольф.

— Ми прожили з Габі чотирнадцять років! Чотирнадцять! Ми кохали одне одного. Так, були труднощі. У неї було два викидні, вона так і не змогла народити. Але ми добре жили! Добре, аж поки вона не почала цікавитися політикою, слухати радіо, ходити на ті кляті мітинги. Потім між нами почала зростати стіна. Вона розділила нас швидко, буквально за кілька місяців. Я намагався завадити стіні, я не хотів втрачати Габі, я ж кохав її! Але нічого не діяло. І одного дня Габі сказала, що хоче розлучитися зі мною. Бо не може бути у шлюбі з жидом. Ми прожили разом чотирнадцять років! Ми були щасливі! І ми не звертали уваги на національність! А тепер вона сказала, що я — єврей, то

вона не хоче жити зі мною. Так, мої батьки були євреями, але я був німцем! За культурою, за мовою, за всім! Кінець кінцем, я воював за Німеччину у Велику війну! Був тричі поранений і багато разів нагороджений! Я — ветеран, герой війни, а тепер моя дружина каже мені, що не може зі мною жити! Як так? — він аж підхопився, стиснув кулаками, кричав, палав очима.

— Леонарде, присядь, заспокойся, не кричи.

Він сів.

— То ви розлучилися? — спитав лікар, бо не хотів, щоб товариш мовчав, потопаючи у неприємних думках.

— Так. Ми розлучилися. Якби вона попросила про розлучення, щоб врятуватися самій, я б зрозумів. Але ні, вона ж дійсно зненавиділа мене. І знаєш, що вона сказала, коли ми вийшли з будівлі суду?

— Що?

— Що вона дуже радіє, що дві наші дитини не народилися. Бо вони були б жидівськими покручами, а це дуже погано. Ось так і сказала! Матір, яка радіє смерті своїх дітей! Ти чув чи бачив хоч щось подібне? — Леонард схопився за голову і заскиглив, наче побита собака.

— Чорт забирай! — Адольф підхопився, побіг до шафи, узяв якусь пігулку, налив з карафи склянку води. — Ось, випий, це мусить тобі допомогти, випий.

Леонард випив. Важко дихав. Адольф придивлявся до шрамів на його обличчі.

— Тебе били?

— Били.

— Нацисти?

— Ні, мої бойові побратими. Бачиш ось ці шрами на моему обличчі? Це ті, які я отримав під час боїв у Східній Пруссії. Я ж був на фронті з перших днів і аж до боїв у районі Ковеля, коли мою роту було оточено. Ми відбивалися два дні, сім разів намагалися прорватися до своїх, а потім змушені були здатися, бо в нас закінчилися набої. Далі було пекло російського полону,

в якому ми, залишки дванадцятої роти, трималися разом і допомагали один одному. Нас потрапило до полону двадцять сіморо і стільки ж повернулося з полону, ми не втратили жодного! І кожного року ми збиралися у березні в Дрездені, щоб відсвяткувати день звільнення. Ми одягали наші однострої з нагородами, пили пиво і згадували часи війни. Та останнього разу, коли я прийшов, хлопці, ті самі, з якими ми проливали кров в окопах, а потім рятувалися в полоні, вони сказали, що не питимуть зі мною. Вимагали, щоб я пішов. Бо я ж був жид, а ветерани германської армії не п'ють пиво з жидами! Я обурився. Нагадав їм про фронт, нагадав про те, як після полону ми служили у фрайкорі і придушували заворушення червоних у Кілі та Гамбурзі! І тоді ніхто не згадував про національність моїх батьків! Але вони і чути про це не хотіли. Почали виштовхувати мене, наче якогось п'яницю. Я чинив спротив, вони накинулися на мене і жорстоко побили! Мої хлопці, ті, за кого я б радо віддав життя, вони лупцювали мене, наче ворога! — Леонард заплакав.

Адольф скривився і сидів приголомшений.

— Потім мене звільнили з роботи, а я навіть не здивувався. Так, я був у фірмі від самого початку, пропрацював вісімнадцять років, за які накопичив сім відсотків акцій. Я був співвласником! Але жиду не можна володіти фірмою. То мені запропонували продати свою долю. За ціну вп'ятеро меншу за ту, яку б довелося заплатити німцю. Але і це ще було непогано, іншим євреям не платили зовсім! Так само в мене забрали мій човен і мисливський будиночок! Залишили без нічого. І я зрозумів, що треба тікати. Заплатив великі гроші за американський паспорт і квиток на трансатлантичний пароплав. Але мене обдурили. Жидів можна дурити, можна грабувати, забирати останнє, можна бити, плювати і принижувати! Можна все, що завгодно, і ніхто за це не каратиме! Обіцяли переправити через кордон, завезли до лісу і кинули там, а коли я прийшов до тих людей, то наставили пістолет і наказали забиратися геть, якщо не хочу отримати кулю. Я залишився без нічого! Все своє життя я багато

вчився і багато працював! І ось в п'ятдесят років я залишився ні з чим! Мої німецькі знайомі відмовилися зі мною спілкуватися, єврейські ж знайомі були у такому скрутному становищі... То я написав тобі. Щоб хоч якось вибратися звідти.

— Ти правильно зробив, що написав. Коли я звернувся, митрополит Шептицький одразу погодився допомогти. У нього є зв'язки, то польський паспорт швидко зробили.

— Без того паспорта мене б не випустили. Там відбувається щось дивне. Гітлер кричить, що євреїв у всьому винні і заважають Німеччині, але при цьому євреїв не випускають з країни. Ще кілька років тому можна було поїхати, але ніхто не сподівався, що стане настільки гірше. Тепер же кордони для нас закрили. Випускають тільки найбагатших, які можуть купити собі волю у партійних бонз.

— Залишається лише радіти, що у Польщі такого немає. Тобто тут теж є люди, що не люблять євреїв. І влада до нас не дуже прихильна. Але закони діють і ніхто не припускається свавілля.

— Так, я бачив у Львові єврейські газети і працюючі синагоги. Але я не можу зрозуміти, що сталося в Німеччині. Зі всіма тими людьми, які настільки швидко перетворилися на дикунів, на тварин, ладних лише ненавидіти та нищити! Як це сталося і чому?

— Пам'ятаєш, я розповідав про те, що бачив у підрадянській Україні у тридцять третьому році, коли привіз того хлопчика? Як міг статися той жах? Так само, як і цей, який ти пережив.

— Слухай, але то ж були рускі. Чого можна було чекати від цієї дикої і рабської нації? Я ж три роки пропрацював у них на авіабазі у Липецьку, де наша фірма допомагала з обслуговуванням літаків. Я надивився на їх життя, повне насильства, бідності, пияцтва, невміння та небажання працювати. Щодо Росії я нічим не здивований, але Німеччина! Цивілізована, високорозвинена країна! У якій розквітали наука, промисловість, культура! Ми були однією з найрозвинутіших країн світу і ось що сталося з нами! Коли звірі їдять собі подібних, це прикро, але не дивує.

Але коли цивілізовані люди починають вести себе, як криваві дикуни, ось це дивно і незрозуміло!

— Не думай про це. Забудь, турбуйся про майбутнє, спробуй дивитися вперед.

— Там така ж пітьма, як і позаду, — скривився Ньоттер.

— Ні, в тебе ще є можливість почати все знову. Польщі потрібні інженери, ти зможеш знайти собі дружину і друзів, ти...

— Буде війна. Вже за рік чи два, — тихо сказав Леонард.

— З ким війна? Польща має потужних союзників. Англія та Франція не дозволять...

— Чехія теж мала союзників. І де вона тепер?

— Чехія була слабка, а Польща — потужна країна з впливовими союзниками. І взагалі, думаю, що Велика війна навчила усіх, що мир кращий!

— Наша фірма займалася постачанням запчастин для літаків. Наприкінці минулого року до нас було доведене завдання збільшити виробництво втричі. Така кількість запчастин потрібна лише під час війни. То війна буде, принаймні, до неї готуються в Німеччині.

— Ні, війни не буде. Буде взаємне погрожування зброєю, але ніхто не наважиться розпочати ще одну Велику війну.

— Я хотів би у це вірити. Але тепер я знаю, що треба вірити у гірше, — Леонард скривився. — Налий ще, будь ласка.

* * *

— До Гітлера можна ставитися по-різному, але його політика стосовно внутрішніх ворогів держави викликає лише повагу. Він чітко зрозумів, що перемогти зовнішнього ворога можна лише при умові, коли розчавлений ворог внутрішній. Тому він арештував комуністів, позбавляє майна та виганяє жидів. А що робить наш уряд? Пускає тих жидів до Польщі, наче їх тут і так не забагато! Я писав про це до Варшави, звертав увагу уряду. Але нічого не змінюється! — поскаржився полковник у відставці

Броніслав Жевуський, господар великої квартири у новому будинку на вулиці Легіонів. За столом сиділи сам пан Броніслав, його старший син, поручик Міхал Жевуський та молодший син, гімназист Януш Жевуський. Також сидів гість із Варшави, посланець прем'єр-міністра, який розмовляв з кир Андреем, а оце зараз зайшов до старого приятеля. — Для чого ми пускаємо до країни людей, які вороже ставляться до Польщі?

— Полковнику, повірте, ми робимо все, щоб зменшити кількість жидів, яких приймаємо з Німеччини. Якби не наша протидія, до нас би приїхали їх сотні тисяч. Ми ж приймаємо лише тих, хто має польський паспорт. Це суттєво зменшує потік.

— Не треба приймати і цих.

— Але вони громадяни Польщі!

— Громадянами Польщі не можуть бути люди, яким байдужа доля нашої країни! А жидам вона байдужа! Більше того, вони зацікавлені у знищенні Польщі! Я добре пам'ятаю, як під час більшовицької навали багато хто з жидів перебіг на бік більшовиків! Те саме може статися і зараз! Треба не приймати нових жидів, а намагатися позбавитися тих, які вже тут живуть! Нехай їдуть в Палестину, чи на Мадагаскар, чи до більшовиків, чи в Америку, куди завгодно! Але залишати їх тут не можна!

— Полковнику, може ви і праві стратегічно, але зараз не час для подібних різких дій, бо ми можемо зіпсувати відносини з союзниками. Потім, коли нинішня криза вирішиться і в нас будуть розв'язані руки, ми зможемо приступити і до цієї проблеми.

— Жиди жидами, але не менш серйозною, на мій погляд, є проблема з українцями, — сказав Міхал, що сидів у парадній військовій формі. — У нашому полку зараз майже половина українців. Вони непогані солдати, але проблема в тому, що серед них набувають популярності ідеї нелояльності до Речі Посполитої. Вчора дезертувало двоє наших солдатів, які, можливо, відправилися до Німеччини, щоб вступити там до спеціальних українських військових частин, які створюють німці. Серед українців ходять чутки, що у випадку, якщо Гітлер переможе у війні Поль-

щу, то він надасть українцям автономію. Звісно, це маячня від першого до останнього слова. Бо, по-перше, німцям не перемогти нас. Щоб вдарити по Польщі, Гітлеру потрібно буде перекинути на Схід великі сили. Таким чином, він оголить кордони на Заході, куди вдарять французи та англійці, що прийдуть на допомогу. Німці будуть розбиті протягом кількох тижнів, у цьому можна не сумніватися. Але дуже погано, що в цей складний час ми не зможемо цілком покладатися на частину наших солдатів.

— Це все через Папу Римського, — скривився полковник. — Нам треба повчитися у руских, які рішуче знищили греко-католицьку церкву на своїх теренах, і все населення перейшло до православ'я. Якби ми діяли так само, то мали б тут лише католиків. А без своєї церкви українці швидко б стали поляками, і нині ми б не мали проблем. Та Папи розглядали греко-католиків, як трамплін для стрибка на схід, до православних, тому не дозволяли провести остаточне покатоличення. Тепер маємо клопіт.

— Уряд знає про цю проблему і докладає зусиль для її вирішення. Думаю, що в майбутньому, після того, як загроза війни відступить, ми зможемо повернутися до політики паціфікації, яка дала досить непогані результати. Нам потрібно ще двадцять мирних років, щоб остаточно вирішити так зване українське питання. Але зараз треба діяти дуже обережно, щоб у нашому глибокому тилу не виникло вогнище спротиву, — запевнив посланець.

— Мені здається, що не треба боятися екстраординарних засобів. — заявив поручик. — Бо саме вони приносять результат. Турки вирішили у себе вірменську проблему ціною великої крові. Більшовики зробили те саме з українцями. Нарешті, німці роблять це на наших очах з жидами. Нам можна тільки повчитися рішучості дій та їх позитивних наслідків, що дозволили країнам зміцнитися. Ми ж хочемо робити історію у білих рукавичках. Ми мусимо припинити боятися крові і слухатися союзників. Ці буржуазні потвори не мають честі, а думають лише про прибуток. Ми — інші, тому ми мусимо керуватися інтересами нашої Вітчизни, а не забаганками Лондона чи Парижа.

— Із цим важко посперечатися, — кивнув посланець. — І в уряді це розуміють. Але погодьтеся, що для рішучих дій у Східній Галичині та на Волині, необхідно буде надіслати сюди додаткові війська. Але ми не можемо забирати дивізії із західного кордону. До того ж є загроза, що більшовики спробують скористатися нашими діями тут і виступити проти нас, мотивуючи це захистом українського населення. Ми мусимо будь-що уникнути війни на два фронти. То поки будемо утримуватися від активних дій, як у жидівському, так і в українському питаннях. Нам треба перемогти зовнішнього ворога, а потім вже ніщо не врятує ворогів внутрішніх.

— Я прошу вибачення, — поручик підвівся з-за столу, вийшов до коридору, де помітив сестру, пані Беату, чарівну сімнадцятирічну панянку. — Беато, ти куди?

— Піду, прогуляюся.

— З ким?

— З подругами.

— З якими? Знову з тією жидівкою?

— Її батько лікував нашого батька.

— І що з того? Польським дівчатам не личить водитися з жидівками!

— Слухай, Діва Марія була жидівкою, то може мені і молитися їй не можна?

Міхал ображено насупився.

— Тебе знову бачили з тим українцем.

— Дивлюся, що у тебе в друзях багато пліткарів.

— Беато, ти — полька і ти мусиш...

— Я не мушу доповідати, з ким гуляю. Міхале, ти мій брат, а не чоловік! — обурилася Беата.

— Ти ганьбиш нашу родину! Мені тільки і розповідають, з ким тебе бачили.

— Ганьбить нашу родину Януш, який минулого разу стежив за мною!

— Ти полька і мусиш обирати польських друзів!

— Братик, я просто їду погуляти містом з подругами. Ти кажеш, що я полька, а хочеш, щоб я поводитися, наче магометанка: сиділа вдома і не виходила без супроводу. Ми живемо у двадцятому столітті, а не в середньовіччі. Не забувай про це. — Беата пішла до дверей. Міхал схопив її за руку, вона гнівно озирнулася. Він відпустив її, і вона вийшла. Міхал роздратовано подивився їй услід. До коридору вийшов Януш.

— Сходити за нею?

— Вона тебе помітила минулого разу!

— Ну, бо вона озиралася. Це дуже підозріло. Коли просто гуляєш, то не озираєшся, — прошепотів молодший брат.

— Тоді сходи, тільки будь обережним.

Януш побіг з дому, а Міхал повернувся за стіл. Чоловіки підняли келихи із зубрівкою.

— Ну, за нашу перемогу, за Польщу од моря до моря! — проголосив полковник. Всі дружньо випили.

* * *

— Тео, привіт! — сказала Бетті, донька лікаря Крохмалю.

— Привіт, Бетті. А ти не бачила Беату?

— Вона у мене. Ходімо, я проведу тебе чорним ходом, а то за нею слідкує її навіжений братик.

— Дякую.

Вони зайшли у під'їзд на вулиці Міцкевича, пройшли дворами, потім зайшли до будинку, де була квартира лікаря Крохмалю. Але піднялися не на третій поверх, а на четвертий.

— Куди це ми? — спитав Теофіл.

— Це квартира родички мого батька. Вона з чоловіком поїхали до Криниці на води. — Бетті відчинила двері. Вони зайшли. До коридору визирнула Беата.

— Привіт! — вона підійшла до Теофіла і поцілувала його. Вони удвох були дуже схвильовані.

— Ну, я піду! — сказала Бетті, схвильована не менше.

Пішла. Беата запросила Теофіла до зали. Там на столику вже стояв кавник, порцеляновий сервіз, кришталева вазочка з цукерками. Беата налила каву.

— Як пройшов випуск?

— Дуже добре. Моя робота була визнана найкращою, мені запропоновано продовжити навчання в академії. Кир Андрей був дуже радий, підійшов до нас із Івасем та благословив, — Теофіл усміхнувся, намагався бути спокійним, але в нього не виходило. — А як твої справи?

— Схоже, що запланована на літо поїздка до Парижу не відбудеться. Всі говорять про можливу війну, мама плаче, бо боїться за Міхала, він же офіцер.

Вони сиділи на диванчику перед столиком. На відстані ліктя, одне від одного. Теофіл дивився на стіл, а Беата несподівано подивилася на нього.

— Тео, а в тебе були жінки?

— Що? — він заморгав і припав до чашки з кавою.

— У тебе були жінки? — повторила вона запитання і спостерігала за Теофілом.

— Ну... звісно... — він подивився на неї, посміхнувся, а потім зрозумів, що не хоче їй брехати. Закрутив головою. — Ні, не було.

— А в мене не було чоловіків. Ну, під час минулої подорожі до Парижу я цілувалася з одним англійським хлопчиком, але не більше. Тепер же я хочу віддатися тобі.

Теофіл знову припав до чашки, не дивився в бік Беати.

— Ти подобаєшся мені. І я тобі, здається, теж.

— Я не зможу одружитися з тобою, я обіцяв...

— Я теж не зможу вийти за тебе, милий Тео. Батько і брати луснуть від злості, якщо дізнаються, що я вийшла за українця, та ще й греко-католика. Вони вважають вас зрадниками Польщі.

— Це неправильно, ми...

— Тео, давай не будемо зараз про політику, — вона посміхнулася, випила кави, бо дуже хвилювалася і горло пересохло. —

Дивися, в мене руки тремтять. Сто разів вже обміркувала, що говоритиму тобі і як поводитимуся, а руки тремтять. Дивно.

Вона поставила чашку і дивилася на руки. Теофіл узяв її руки, подивився на неї.

— Я ж не штовхаю тебе на шлях до пекла? — спитала вона. Він не відповів. — У Франції з цим якось легше. Я жила в родині, де було троє сестер. Дві старші за мене, одна молодша. У всіх були коханці. І вони дуже дивувалися, що я досі незаймана. Але всі ж мої подруги теж незаймані. Вони бережуть свою цноту, щоб подарувати її чоловікові. Мріють про те, щоб вийти заміж і стати домогосподарками, виховувати дітей.

— У цьому немає нічого поганого.

— Немає. Але я б не хотіла все життя прожити, як моя матір, що була лише тінню батька, яка тільки слухалася його, піклувалася про дітей і не мала права на власну думку чи голос. Я так не хочу. Двадцяте століття надворі, все змінюється. Ти чув про вільне кохання?

Теофіл залишив її руки, узяв чашку, знову пив кави, хоч кави в чашці вже не було.

— Не хвилюйся. Мої французькі подруги говорили, що дуже важливо не хвилюватися. Бо від зайвих нервів може не вийти, і ця невдача матиме погані наслідки. Не напружуйся. Я дещо читала, багато наслухалася, в нас все буде добре і...

Він схопив її, пригорнув до себе і почав палко цілувати.

— О, Тео! — прошепотіла вона.

Почали скидати з себе одяг, коли пролунав дзвінок у двері. Переляк Беати, рішучість Теофіла.

— Спокійно, — він зістрибнув з дивану і пішов до дверей. Підійшов навшпиньки, прислухався. Ще дзвінок. Обережно визирнув у вічко. Якийсь чоловік. Постояв, потім пішов. Теофіл повернувся до зали. Беати там вже не було.

— Я тут, — почувся її голос зі спальні. Теофіл зайшов туди і побачив, що вона у ліжку, прикрита покривалом. Відкинула його, лежала зовсім гола. Він завмер, ошелешений її красою.

Беата, рум'яна і схвильована, простягнула до нього руки. Він кинувся до неї. Палкі обійми, шепіт, борсання. Їх переповнювала бурхлива пристрасть, якій необхідно було дати вихід.

— Тео, ось, — Беата показала на тумбочку біля ліжка. Там лежало дещо. — Ти знаєш, що це?

— Ні, — він узяв, потім почервонів. — Так, знаю.

— Вмієш користуватися? Я не хочу ризикувати.

— Так, звісно, — кивнув він, узяв.

— Французькі, я привезла з Парижа і змушена була старанно ховати, бо якщо б їх знайшли, то був би страшенний скандал. Іди до мене.

Вони знову цілувалися.

— Тихо! — несподівано прошепотіла вона. — Тихо! — прошепотіла знову, бо Тео, наче нічого не чув, приголомшений пристрастю. — Тео, хтось у коридорі!

Беата злякалася. Теофіл прислухався. Так, ось стало чути, як клацнули замки і якісь кроки в коридорі.

— Може це господарі? — прошепотів він.

— Ні, вони сьогодні надсилали телеграму, що досі у Криниці. Я боюся, — прошепотіла вона. Теофіл підхопився. Він був високий, з тілом атлета і білою шкірою, що не знала засмаги. Беата із захопленням дивилася на нього.

— Шукай сейф, десь мусить бути сейф, — пролунав чийсь голос, а потім ще добірна лайка. Беата спробувала схопити Теофіла за руку, але він вирвався і вибіг до зали. Там помітив двох чоловіків років сорока, що нишпорили кімнатою. Здається, баяри, кримінальна босота Львова.

— Якого біса? — спитав один.

— А ти ж гад! — прошипів другий і спробував вдарити Теофіла. Той ухилився від кулака, схопив його за руку і заламав, як навчили у гімнастичному залі, куди Теофіл ходив кілька років. Чоловік застогнав.

— Відпусти його! — товариш схопленого вихопив ніж.

— Ні! — скрикнула Беата, що вибігла до зали, загорнута у простирадло.

— Відпусти, а то я твою бабу заріжу! — чоловік посунув в бік Беати. Теофіл, що міцно тримав одного з баярів, штовхнув його у бік товариша, ухилився від ножа і вдарив кулаком. Обидва баяри покотилися, але швидко підхопилися, вкрай роздратовані.

— Беато, вийди! — прошепотів Теофіл і став так, щоб прикрити її.

— Вали цього фраера! — баяри кинулися на Теофіла. Він відскочив і повалив першого ударом кулака, другий вдарив ножем. Беата скрикнула, бо побачила кров на боку Теофіла. Він схопив руку з ножем, вивернув її, примусив кинути зброю, а потім штовхнув баяра у стіну. Той вдарився головою і впав непритомний. Другий, було, хотів підвестися з підлоги, але Беата вдарила його стільцем по голові, а потім ще раз, щоб він вже не підвівся. Теофіл зняв з нападників ремені і сплутав їм руки. Потім кинувся до Беати.

— Як ти?

— Кров! Тебе поранено! — злякалася вона.

— Подряпина, не хвилюйся, треба одягатися.

Вони швидко одяглися, коли почули стук у двері. Теофіл обережно підійшов до дверей. Вони відчинилися, за ними стояла перелякана Бетті.

— Що у вас тут відбувається?

— Заходь, — сказав Теофіл. Провів до зали, показав на зв'язаних чоловіків. — Вони якось відкрили двері. Я не знаю, хто це.

— Це злодії! Чоловік тітки — заможний юрист, він же тому і попросив дивитися за квартирою, щоб її не обікрали! Що робити? — злякалася Бетті.

— Зараз ми підемо. А ти викликай поліцію. Скажи, що почула шум у квартирі.

— Але вони ж побиті і зв'язані!

— Поліція вважатиме, що між злодіями виник конфлікт.

— Але вони ж розкажуть про вас!
— Про нас? Навряд чи, та і хто їм повірить?
— Тео, у тебе кров! — помітила Бетті.
— Трохи подряпався, нічого страшного.
— Йому треба до лікарні, — сказала Беата.
— Я зателефоную татові, він допоможе і не питатиме зайвого. — пообіцяла Бетті. — Вони міцно зв'язані? — кивнула на злодіїв.

— Так, в «Пласті» мене навчили робити надійні вузли, — кивнув Теофіл. — Ходімо.

Вони пішли, Бетті зачинила двері. Спустилася на поверх, зателефонувала батькові. Беата вийшла парадним, Теофіл — чорним ходом. Побіг до єврейського шпиталю, який був неподалік.

— Поранення дійсно несерйозне. Але Тео, це ж був ніж! — сказав лікар Крохмаль, коли вже обробив рану. — Що трапилося?

— Прикре непорозуміння. І я просив би, щоб цей випадок залишився між нами. Якщо можна.

Крохмаль подивився на Теофіла.

— Добре, Тео. Ти розумний хлопець і знаєш, що робиш.

— Дякую, лікарю. Я знову ваш боржник. Спочатку ви врятували мені життя, тепер ось лікуєте поранення.

— Сподіваюся, що життя не примусить мене звертатися по цей борг до тебе.

— Але я завжди готовий розплатитися, можете не сумніватися, — запевнив Тео.

— Добре.

Теофіл потиснув руку лікарю і пішов. Вже на вулиці знайшов лавку і сів. Не міг іти, бо перед очима стояла Беата. Зітхав і крутив головою. Він кохав її. І водночас знав, що не має на це права, що робить гріх. Всі чекали від нього блискучої церковної кар'єри і він сам був на неї націлений. Як ось на тобі, Беата. Вона вже сиділа вдома, удавала, що наче щось читає, а насправді думала про Тео. Він показав себе справжнім чоловіком, не злякався і діяв рішуче. Вона переконувала себе, що це буде просто